

Interview met Leontine Uijthof en Erwin Lankheet

Tekst Feikje Breimer

Foto Feikje Breimer

Foto Patrick Boterman, Vespawatchers

Aziatische hoornaar bedreigt bijen en insecten

Samenwerken aanpak Aziatische hoornaar noodzaak

Jagende Aziatische hoornaars kunnen in een middag tijd een paar honderd honingbijen vangen. Ze bijten ze in stukjes en voeren het borststuk van de bij aan hun larven. Zo'n 30% van het voedsel bestaat uit honingbijen; de overige 70% zijn hommels, solitaire bijen en andere insecten. Toen imker Leontine Uijthof deze informatie kreeg, schrok ze enorm. "Zonder ingrijpen op korte termijn zal dit een ramp zijn voor de biodiversiteit." Samen met bijengezondheidscoördinator Erwin Lankheet verdiepte zij zich in het onderwerp en geeft ze presentaties aan imkerverenigingen.

Informatieavond Ruurlo

Op donderdagavond 29 juni gaven Leontine en Erwin in Ruurlo voor de 22^e keer hun presentatie. "Ja, we dachten het bij vier presentaties te houden, maar dat bleek een illusie," lacht Leontine. "Er blijkt onder imkers een grote behoefte aan informatie. Veel oudere imkers herinneren zich de opkomst van de varroamijt van veertig jaar geleden en zien de noodzaak van een snelle aanpak. In theorie zou je kunnen wachten tot de natuur het zelf oplost, maar de biodiversiteit in Nederland staat dusdanig onder druk dat nu niets doen een ecologische ramp op gaat leveren. Wanneer je met elkaar actief koninginnen opspoort en werksters volgt naar hun nest kun je de ergste gevolgen voorkomen. En ja, het is dweilen met de kraan open. Maar op deze manier kunnen we het met elkaar beheersbaar houden."

Opmars

"Sinds 2004 is de Aziatische hoornaar bezig met een opmars in Europa," leggen Leontine en Erwin aan het begin van iedere presentatie uit. "Waarschijnlijk arriveerde de eerste koningin in de haven van Marseille in een scheepslading uit Azië. Imkers in het zuidelijke deel van Frankrijk waren totaal niet voorbereid op wat er zich afspeelde. In enkele jaren tijd is het imkeren hier vrijwel onmogelijk geworden, in Spanje hebben imkers zeker 50% van hun volken verloren. Er zijn weinig gegevens over de gevolgen voor andere insecten in deze gebieden, maar gezien het menu van de Aziatische hoornaar heeft de biodiversiteit een enorme slag gekregen. De Aziatische hoornaar vangt wat ze te pakken kan krijgen. Onderzoek laat zien dat solitaire bijen minder lang de bloemen bezoeken als deze hoornaars in de buurt jagen, het beïnvloedt dus ook de bestuiving van wilde planten. Als vrouwelijke bestuivers tot prooi dienen, kunnen ze geen nieuwe generatie nakomelingen voortbrengen; dubbele schade."

Niks doen geen optie

"Nu niks doen is geen optie," legt Leontine uit. "De roofzucht en de vaardigheid om honingbijen en andere insecten te vangen van deze hoornaar is ongekend. Ik was echt ontdaan toen ik de filmpjes van jagende Aziatische hoornaars zag. Onze inheemse insecten hebben geen schijn van kans, ze weten domweg niet hoe ze hiermee moeten omgaan. Een enkel volk honingbijen zal proberen een Aziatische hoornaar in te ballen, zoals ze dat met de Europese hoornaar gewend zijn. De Aziatische hoornaar kan echter veel hogere temperaturen verdragen en gaat op die manier niet dood."

Hoornaarvlinder. Foto Canva-JAH

Erwin maakte voor de presentaties op kaartjes inzichtelijk hoe snel de opmars verloopt. In zijn documentatie voor zijn werkzaamheden als bijengezondheidscoördinator komt de hoornaar al sinds 2017 voor. "In 2017 was er incidenteel een melding, inmiddels gaat het om tientallen meldingen in Nederland. Vorig jaar zijn er dertig nesten van de Aziatische hoornaar in Zeeland ondanks de melding niet opgeruimd door de provincie. Je ziet aan de cijfers dat de toename in deze provincie dan ook enorm is."

Invasieve exoot

De Aziatische hoornaar is inmiddels opgenomen op de Unielijst van de EU-verordening invasieve exoten. Maar daarmee is er nog geen effectieve bestrijding. Verontrustte imkers in België hebben de handen ineen geslagen en zochten naar manieren om de opmars te stuiten. De verschillende methodes die hier zijn ontwikkeld, pasten René Jansen en Rob Voesten toe in Limburg en Noord-Brabant. Het gaat hier om selectieve vallen, waarmee je koninginnen in het voor- en najaar vangt en wiekpotten met lokstoffen, waarmee werksters in de zomer worden gevonden en vervolgens worden gevolgd naar hun nest. Rob Voesten heeft inmiddels een methode ontwikkeld om de nesten te vernietigen. Meer hierover stond te lezen in *Bijenhouden* april 2023.

In de eerste presentaties die Erwin en Leontine gaven merkten ze dat veel imkers dachten dat ze konden wachten op instanties als de provincie, de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA), de Wageningse universiteit (WUR) of de NBV. Inmiddels is Leontine actief in de Taskforce bestrijding Aziatische hoornaar met vertegenwoordigers vanuit de NBV, Imkers Nederland en de WUR. De man die op de eerste avond een opmerking maakte over de noodzaak om de NVWA te betrekken bleek een gepensioneerd medewerker van deze instantie te zijn en is op pad gegaan om actieve betrokkenheid te realiseren. Op dinsdag 10 oktober

Totaal per provincie 20 juli 2023											
	Koningin			Nesten			Werkster?	Totalen			
	Dood	Levend	Onbekend	Dood	Levend	Onbekend	Locatie	Dood	Levend	Onbekend	Totaal
Zeeland	90	19	21	44	1	4	17	134	20	25	196
Brabant	43	7	5	30	0	2	17	73	7	7	104
Limburg	16	4	4	14	0	0	11	30	4	4	49
Zuid-Holland	4	1	1	5	0	1	0	9	1	2	12
Noord-Holland	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Gelderland	5	0	0	2	0	0	0	7	0	0	7
Flevoland	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1
Drenthe	0	0	0	1	0	0	0	1	0	0	1
Utrecht	1	0	0	2	0	0	0	3	0	0	4
Totalen	159	32	31	99	1	7	46	258	33	38	375

Overzicht waargenomen hoornaars in 2023

geeft Leontine Uijthof een webinar over de Aziatische hoornaar. Het webinar is gratis te volgen voor leden én niet leden. Aanmelden voor het webinar kan op bijenhouders.nl/webinars.

Bewustwording

Toch verwachten Erwin en Leontine vooral resultaat van de oplettendheid van imkers en doen ze een beroep om na te gaan wat u zelf kunt doen. Heb je contacten met instanties en organisaties, ga ermee aan de slag. Heb je een 3D printer, ga valinlopen printen. Erwin ligt het plan toe: "Ons plan was om in Overijssel bewustwording te realiseren en dat andere imkers deze taak van ons overnemen in de rest van Nederland. Gelukkig blijken imkers vooral praktische mensen te zijn. Hoe komen we aan selectieve vallen? vragen ze ons. Hoe maak je een wiekpot? En welke lokstof gebruik je daarin. Op dit gebied is er in België al wat meer kennis. Van hen hebben we het recept voor de lokstof met wijn, bier en suiker. Door de alcohol lok je hiermee geen bijen, bijvoorbeeld."

De imkervereniging 'Steunt Elkander' uit Ruurlo neemt de verenigingsnaam heel letterlijk. Voor alle leden hebben ze een selectieve val aangeschaft en op de informatieavond hebben ze omliggende verenigingen uitgenodigd. Ruim vijftig imkers luisteren aandachtig naar de presentatie. Op tafel staan diverse vallen en wiekpotten uitgestald. Wie zelf handig is besteld de inloop voor de val bij iemand die ze met een 3D-printer maakt en monteert deze vervolgens in een plastic box. "Maar let op!" waarschuwt Leontine. "Controleer zo'n val twee maal daags en laat de onvermijdelijke bijvangst zo snel mogelijk los. Het is natuurlijk niet de bedoeling om met deze methode nog meer insecten onnodig te doden. En weet zeker dat je in staat bent om een Aziatische hoornaar te herkennen. Sommige vlinders zoals de hoornaarvlin- der en vliegen lijken er sprekend op en zijn volstrekt onschuldig. En onze eigen Europese hoornaar moeten we koesteren. Die is volstrekt onschuldig!" Kijk op de website van de NBV voor meer informatie over de Aziatische hoornaar (onder het kopje Thema's). ●

Stappen voor imkers en imkerverenigingen

- Organiseer een informatiebijeenkomst voor alle leden
- Leer de Aziatische hoornaar herkennen
- Wijs een coördinator Aziatische hoornaar aan
- Zoek iemand die kan 3D-printen en maak inlopen
- Schaf alvast inlopen aan en maak selectieve vallen
- Leg uit hoe je wiekpotten met lokstof maakt en gebruikt
- Spoor in het voor- en najaar koningen op
- Spoor in de zomer werksters op en volg deze naar het nest
- Voer de vondst van een Aziatische hoornaar in op Waarneming.nl
- Roep gespecialiseerde hulp in bij de vondst van een nest
- Probeer niets zelf, een imkerpak biedt onvoldoende bescherming
- Sla geen andere insecten dood, sla geen werksters dood (volg ze)
- Informeer de plaatselijke media met de juiste informatie

Weetjes

- Een koningin kan 50 kilometer vliegen om een nieuw nest te vestigen
- Een koningin maakt eerst een klein embryonest met een paar werksters
- Wanneer het eerste nest te klein wordt verhuizen de wespen naar een nieuw nest
- Het tweede nest kan zo groot als een skippybal worden
- Het nest hangt vaak (erg) hoog in een boom
- De Aziatische hoornaar verdedigt haar nest uitzonderlijk agressief
- De wespen kunnen niet alleen steken maar kunnen ook met gif spuiten
- Per nest zijn zo'n 100.000 prooien nodig
- Een nest brengt 50 tot 750 nieuwe koninginnen voort in de herfst
- 10% van hen slaagt in het maken van een nieuw nest